

יחידת אמל"ח מיוחד גדוד 88 – "דב לבן", 1974-1969

מחבר: אלון קדיש

מקור: "יסודות", גיליון 5 | 50 שנים למלחמת יום הכיפורים

הוצאה: המחלקה להיסטוריה בצה"ל

עורכים: אלי מיכלסון, יוגב אלבז, יניב פרידמן

שנת הוצאה: 2023

תקציר

בשנות השישים ובמיוחד אחרי מלחמת ששת הימים הוקמו בצה"ל, מטעמים שונים, מספר רב של יחידות מיוחדות - "סיירות", חלקן מסווגות. ייחודן וסיווגן נגזרו לעיתים מהצטיידותן באמל"ח מיוחד שהוגדר סודי. מאמר זה דן בקורותיו של גדוד 88, "דב לבן", שהוקם ביוזמתה של מפקדת גיסות השריון וכונה "קומנדו שריון". הגדוד צויד ברק"ם שלל אמפיבי ונועד לצלוח את תעלת סואץ לגדתה המערבית, לתפוס ראש גשר לצליחת כוחותינו ולפעול כגדוד סיור ממוכן ממערב לתעלה. בגדוד הושקעו משאבים שכללו את הכשרת הרק"ם, שהיה מלכתחילה בעל יכולות מוגבלות, והקצאת כוח אדם איכותי כיאה ל"סיירת".

במהלך מלחמת יום הכיפורים נתפס הגדוד כבעל יכולות מיוחדות, שבאמצעותן יוכל צה"ל לשמר התקפיות לאחר כישלונה של התקפת־הנגד בחזית הדרום. למרות זאת הגדוד לא מילא את ייעודו, וכשהופעל כגדוד סיור ממוכן נגד מתחם חפור ("אורחה") ליד הכפר סרפאום סבל אבדות כבדות וכל כליו נפגעו. המאמר דן בסיבות לכך ומבקש לשמש בסיס לדיון כללי ביחידות מיוחדות, הקמתן והפעלתן באופן שונה מייעודן המקורי.

יחידת אמל"ח מיוחד גדוד 88 – "דב לבן", 1974-1969

אלון קדיש¹

מבוא

גדוד 88, "דב לבן", היה יחידה של ציוד מיוחד – רק"ם (רכב קרבי משוריין) אמפיבי, טנקים ונגמ"שים מתוצרת רוסית, שנלקחו שלל במלחמת ששת הימים. הגדוד הוגדר בעת הקמתו ב-1969, בעיצומה של מלחמת ההתשה – יחידה מיוחדת שיעודה כולל "סיורים, פשיטות ופעולות מיוחדות", בבחינת "קומנדו שריון". זאת אף שמפקדיה העריכו כי הרק"ם שהפעילה הגביל את יכולתה המבצעית לנחות ולתפוס ראש גשר בלבד. הצגת תכלית מוצלחת בתרגיל נחיתה אמפיבי באביב 1973 חיזקה את דימוי היחידה כבעלת יכולות מבצעיות חריגות. בסופו של דבר, הגדוד הופעל שלא כיעודו האמפיבי אלא כגדוד סיור ממוכן בהתקפה השנייה על מתחם "אורחה" (סרפאום) ב-19 באוקטובר 1973. במהלך קרב זה נפגע כל הרק"ם הגדודי, 16 מחייליו נהרגו ו-27 נפצעו.

מאמר זה אינו מונוגרפיה מלאה על גדוד 88, "דב לבן",² אלא ניסיון להציגו כמקרה בוחן להקמתן ולתפקודן של יחידות מיוחדות בצה"ל,

---

1 אלון קדיש הוא פרופסור בדימוס מהאוניברסיטה העברית ולשעבר ראש המחלקה להיסטוריה בצה"ל.
2 מונוגרפיה כזאת ראוי שתיכתב. את עבודתי בנושא, מאז הנוסח הראשון, השלימה עבודת הדוקטורט של מאור לוי, "ארדוף אשיג אחלק שלל" (שמות ט"ו 9): צה"ל וטנקי השלל – ממלחמת סיני ועד לנגמ"ש האכזרית, שהוגשה באוניברסיטה העברית, מאי 2022 (להלן: לוי, צה"ל וטנקי השלל).

ובמיוחד יחידות שייעודן נגזר מהפעלת אמל"ח ייחודי ומסווג, בתרחישים שאינם תואמים את כישוריהן המבצעיים. בתוך כך עלות במחקר סוגיות חשובות אחדות: זיהוי הנטייה במצפ"ה (מוצב הפיקוד העליון) במלחמות (במצבים שבהם המציאות בשדה הקרב אינה תואמת את הציפיות) להיאחז בפתרונות פלא. פתרונות אלו אמורים לשנות באחת את פני המערכה. סוגיה אחרת היא אופן התפתחות התו"ל (תורת הלחימה) שבעל פה, הנוגד את התו"ל התקף והמוחזק כמחייב; במקרה זה - לחימת חרמ"ש מעל נגמ"שים נגד מערכי חי"ר.

גדוד 88, "דב לבן", פורק בשנת 1974. עד כמה נשכח הגדוד בשנים שלאחר פירוקו ניתן ללמוד מסיפורו של דוד דניאלי.³ בסיוור שעשה בשנת 1993 באתר ההנצחה של חיל השריון בלטרון מצא דניאלי את אחד מטנקי הגדוד מוצב בשדרת טנקי האויב. מיקום הטנק שונה מאז, הותקן שלט הסבר, והוקמה אנדרטה לגדוד בפארק העוצבות שמצפון למוזאון השריון בלטרון. בנוסף לכך התפרסם בשנת 2021, ביוזמת ותיקי הגדוד, ספר עדויות של יוצאי היחידה.⁴

המצפ"ה ו"דב לבן" במלחמת יום הכיפורים

בימים שקדמו ל-12 באוקטובר 1973 היה מטכ"ל צה"ל עסוק בשאלה האם צבא מצרים יסתפק בהישגיו בגדה המזרחית של תעלת סואץ או יעביר את דיוויזיות השריון שממערב לתעלה ויחדש את התקפותיו מזרחה.⁵ בבוקר 14 באוקטובר התברר המטכ"ל שצבא מצרים תוקף לרוחב כל הקו.⁶ בה בעת נערך צה"ל כדי לצלוח לגדה המערבית של תעלת סואץ. המטכ"ל הניח שרק בדרך זו יהיה אפשר להוציא את צבא מצרים משיווי משקלו ולזכות בהישג קרקעי שיפצה על השטח שתפס בגדה המזרחית, שממנה, סבר המטכ"ל, לא יהיה אפשר לסלקו.⁷

3 ריאיון עם דוד דניאלי, 12 ביוני 2012.

4 באש ובמים: סיפורה של יחידת דב לבן, הוצאת דב לבן, 2021 (להלן: באש ובמים).

5 שמעון גולן, מלחמה ביום הכיפורים: קבלת החלטות בפיקוד העליון במלחמת יום הכיפורים, מודן, מערכות וצה"ל - המחלקה להיסטוריה, 2012, פרק ז', עמ' 731 ואילך (להלן: גולן, מלחמה ביום הכיפורים).

6 שם, עמ' 858.

7 על ההבדלים בהגדרתה של מטרת הצליחה על ידי אלון אריאל שרון, מפקד אוגדה 143 שבמסגרתה החלה הצליחה, ועל ידי עמיתיו המפקדים בפיקוד הדרום, ראו: אלון קדיש, "אריק שרון והחווה הסינית" בתוך: יואב גלבר, גדוד 890 במלחמת יום הכיפורים, צה"ל ומערכות, 2018, עמ' 7-21.

בעת ההכנות לצליחה הועבר גדוד 88, "דב לבן", ממרחב שלמה (מרש"ל), שם שהה מתחילת המלחמה, לאחריות של פיקוד הדרום.⁸ ב-14 באוקטובר בשעה 15:45 הנחה סגן הרמטכ"ל, אלוף ישראל טל, את עוזרו, תא"ל אריה לוי, לדאוג לכך שמפקד "דב לבן" יתקשר לפיקוד. רא"ל (במיל') חיים בר-לב, מפקד החזית, קבע שמשימת הגדוד תהיה השמדת סוללות טילי קרקע-אוויר בגדה המערבית.⁹ באותו שלב עוד לא נקבע האם יפעל מצפון או מדרום לגזרת הצליחה. עוד נקבע שאת מטרתו יקבל מחפ"ק האוויר בפיקוד הדרום. מאוחר יותר (בשעה 18:50), בדיון מטה אצל סגן הרמטכ"ל, דיווח אריה לוי ש"דב לבן" נמצא בא-טור עם עשרה מובילים. מפקדת מרש"ל המליצה להובילו צפונה רק למחרת בבוקר בשני סבבים, מחשש שבלילה יתקוף אותו קומנדו מצרי בעודו בנסיעה.¹⁰

נושא הובלת "דב לבן" צפונה לגזרת הצליחה עלה שוב בערב (בשעה 20:20) בדיון הרמטכ"ל,¹¹ שבמהלכו העלה סגן הרמטכ"ל בעיות אחדות שנותרו בלתי פתורות. בר-לב ביקש שהכוח יגיע מוקדם, ככל האפשר, ושחלקו יוצב מול האי בלח, כך שאם ייווצרו תנאים מתאימים הוא יוכל לצלוח שם ולפשוט על סוללות טילי קרקע-אוויר (טק"א). אריה לוי הסביר שהכוח נמצא בא-טור, ושבשונה מדיווחו הקודם - המובילים המיועדים לו נמצאים בראס סודר. השאלה היא האם להורות למובילים לנסוע לא-טור כבר בלילה או לחכות לאור יום. במקרה זה, עשרת הכלים הראשונים יגיעו לאזור הצליחה אחרי הצהריים או בערב. בשלב זה הביע אלוף רחבעם זאבי, ששימש כעוזר הרמטכ"ל,¹² תהייה בדבר חשיבות תרומתו הצפויה של "דב לבן" לצליחה. "היא לא מכרעת", השיב לו הרמטכ"ל, "אבל אני יש לי טבע מחורבן - כשאני ננעל על משימה עיקרית אני מגרד כל מסמר בשביל לדפוק אויב".¹³

8 גולן, **מלחמה ביום הכיפורים**, עמ' 877.

9 שם.

10 שם, עמ' 885.

11 שם, עמ' 888-889.

12 ימים מספר לפני תחילת המלחמה סיים רחבעם זאבי את תפקידו כאלוף פיקוד המרכז, ולא נקבע לו תפקיד חדש.

13 גולן, **מלחמה ביום הכיפורים**, עמ' 889.

לקראת סוף הדיון החליט הרמטכ"ל להורות למובילים לצאת לא-טור כבר בלילה ולהתחיל מייד בהובלת "דב לבן" צפונה, כדי שלקראת הצליחה יגיע לאזור התעלה. את מפקדי הכוח הורה להטיס במסוקים לפיקוד הדרום כדי שילמדו את משימתם ויתחילו נוהל קרב, במקום שיבזבו יום בנסיעות "וייכנסו כמו אידיוטים מחר למים"¹⁴. למרות זאת, לא הגיע "דב לבן" בזמן לצליחה.¹⁵

הקמת גדוד 88, "דב לבן"

ערב מלחמת ששת הימים נידונה הקמת גדוד 88¹⁶ כגדוד טנקי שוט (שלוש פלוגות טנקים ופלוגת חרמ"ש) בחטיבה 37, ואלה ייעודיו:

- א. להוות כוח הולם בקרב שריון.
- ב. לשאת במשימות הקשורות בכיבוש שטח, התקדמות ורדיפה, גייסות מחפים ומבצעים מיוחדים.
- ג. להוות כח להתקפת נגד עיקרית בקרב הגנה.¹⁷

אחרי המלחמה יצאה פקודה לבטל את הקמת הגדוד.¹⁸ שנה אחרי כן, בדצמבר 1968, הכין אג"ם-תוא"ר לדיון במטכ"ל הצעה להקים יחידה שכינויה "דב לבן".¹⁹ היחידה תהיה אמפיבית ותתבסס על רק"ם צליחה שנלקח שלל במלחמת ששת הימים. לפי ההצעה היו בידי צה"ל 33 נגמ"שים אמפיביים הניתנים לשיפוץ, מהם תשעה מסוג בִּי־טִי־אַר-50 (BTR-50) וחמישה טנקים מסוג פִּי־טִי־76 (PT-76). ההערכה הראשונית הייתה שהשיפוץ יעלה 281 אלף ל"י (שונה אחר כך ל-260,900), ובסך הכול עלות

14 ש.ם.

15 יוסף (יוסל'ה) יודוביץ, "דב לבן" במלחמת יום הכיפורים" בתוך: **באש ובמים**, עמ' 14.

16 גדוד 88 היה גדוד הנשק המסייע בחטיבה 8 במלחמת העצמאות. ב־1956 הפך בסיס האימונים הפיקודי של הנח"ל ליחידה 88, ובדצמבר 1957 שונה השם לגדוד 88. במאי 1958 הוכפף הגדוד לחטיבה 202 (הצנחנים), ובספטמבר שונה מספרה לגדוד 50. ראו: ארכיון צה"ל (להלן: א"צ) 856,1316/2002.

17 א"צ 707/1316/2002, **פקודת ארגון לגדוד 88**, אג"ם-תוא"ר, 16 באפריל 1967, מבטל צו ארגון מ־16 נובמבר 1966.

18 ש.ם, 19 בדצמבר 1967.

19 א"צ 119/981/1970 אג"ם-תוא"ר, 29 ו־30 דצמבר 1968. לא מצאתי הסבר מוסכם למקור הכינוי "דב לבן", להוציא הערה אגבית של אחד מלוחמי היחידה: "גדוד 88, בגימטריה 'דב לבן'". יזהר סייבי, "לאחר שנות דור", בתוך: **באש ובמים**, עמ' 202.

- הקמת היחידה הוערכה ב-1,240,580 ל"י. ייעוד היחידה הוגדר כלהלן:
- א. לפעול במסגרת מבצע משולב לצליחת מכשולי מים או נחיתה מן הים;
- ב. לשמש ברגיעה יחידה לניסויים ופיתוח הנושאים של צליחת מכשולי מים ונחיתה.

באותה עת נשקלה אפשרות שהיחידה תוקם באחריות מפקדת קצין החי"ר והצנחנים הראשי (קחצ"ר).²⁰ הקחצ"ר הציע לבנות את היחידה על בסיס גדוד צנחנים במילואים מחטיבה 247 (360 חיילים), שיוכשר "להפעלה דו תכליתית, הן כמוצנח והן כאמפיבי".²¹ מפקדת גיסות השריון הגישה הצעה "זולה" יותר - 285 חיילים, שתוקם באחריות חטיבת המילואים הממוכנת²² 875. התברר שנגמ"שי אָם-113 (שלל מצבא ירדן) שיועדו בתחילה לגדוד המתוכנן, היו במצב מכני ירוד: לא הייתה תוכנית לשיקומם בשנת העבודה הקרובה, והם חסרו מכללים המתאימים לצליחה.²⁴ הדיונים בהגדרת הייעוד המדויק של היחידה נמשכו, אבל היה מוסכם על הכול שמדובר ביחידה מיוחדת, שדרושים לה מפקדים ולוחמים "בעלי נתונים גבוהים ליחידות מיוחדות".²⁵ מכיוון שבסופו של דבר התקבלה הצעת גי"ש (גיסות השריון) נקבע שכוח האדם יגיע ממקורות חיל השריון (חש"ן).²⁶

ב-18 ביוני 1969 פורסמה פקודת הקמה ל"יחידת פשיטה וסיוור חש"ן 88 (ידב לבן)".²⁷ נקבע שהיחידה תאורגן במילואים כפלוגה "לביצוע משימות מיוחדות", ובה חמישה טנקים פִי-טִי-76 (שניים למפקדת היחידה ושלושה כמחלקה). בסך הכול היא תכלול 150 חיילים. מלאי תחמושת הטנקים שהועמד לרשות היחידה היה של 1,950 פגזים תקינים; היינו, 390 פגזים לכל טנק לאימונים ולכוננות. לימים סיפר שלמה שכטר (שריג) שהם כינו

20 שם, וגם: אג"ם-תוא"ר, 30 בדצמבר 1968.

21 שם, אג"ם-תוא"ר, 29 בדצמבר 1968.

22 החטיבה כללה גדוד טנקי שרמן ושני גדודי חרמ"ש ושכנה במחנה שדה תימן.

23 א"צ 78/222/1974, אג"ם-תוא"ר, מאי 1969.

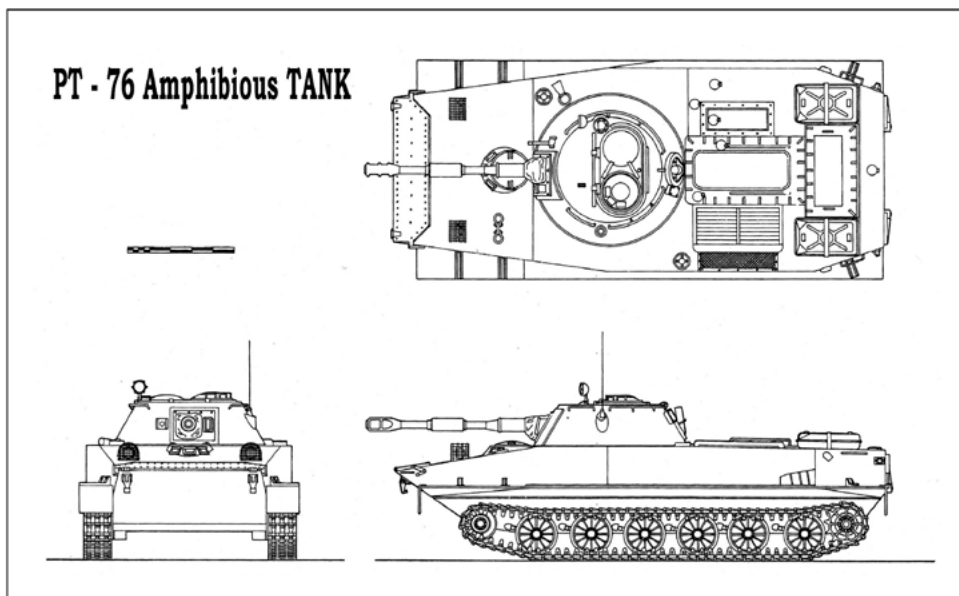
24 שם, אג"ם-תוא"ר, 7 באפריל (15 מאי 1969).

25 שם, [הוצאת גי"ש] 22 באפריל 1969.

26 שם, אכ"א-ארגון, 26 במאי 1969.

27 שם, אג"ם-תוא"ר, 18 ביוני 1969.

את תחמושת הטנקים "פלטונה כי היא הייתה נדירה ויקרה".²⁸ אימון הקמה נקבע לאוקטובר 1969 וכניסה לכשירות לנובמבר 1969.

פי-טי-76 – טנק אמפיבי²⁹

הגדרת ייעודיה של היחידה הורחבה במידה ניכרת מאז הדיונים הראשוניים בדצמבר 1968, ואלה הם:

- א. לבצע סיורים, פשיטות ופעולות מיוחדות, ע"י פעולה אמפיבית.
- ב. לתפוס ראש גשר, בצידו של האויב, בסיוע למבצע צליחה של מכשולי מים.
- ג. לנחות בחופי האויב, כחלק מפעולה מורחבת יותר.
- ד. לשמש כיחידה לניסויים ופיתוח של פעולות אמפיביות.
- ה. לפעול כיחידת סיור חש"ן רגילה.³⁰

28 "הטירן עשה את שלו – שיח מפקדים", שריון: ביטאון עמותת השריון 8 במאי 2000, עמ' 21 (להלן: **הטירן עשה את שלו**).

29 Christopher Chant, *World Encyclopedia of the Tank*, revised edition, Stroud Gloucester: Sutton Publishing 2002 2002, p. 291

30 א"צ 78/222 /1974, אג"ם-תוא"ר, 18 ביוני 1969.

הרק"ם האמפיבי - טנקים קלים פִי-טִי-76 ונגמ"ש בִי-טִי-אָר-50 מתוצרת ברית המועצות - נבנו על אותו מֶרֶכֶב. לראשונה נכנס הטנק לשירות בברית המועצות בשנת 1952, חימושו העיקרי היה תותח 76.2 מ"מ, והדגם שנתפס שלל ב-1967 היה ללא מייצב. עובי שריון התובה הוא בין 15 ל-20 מ"מ, כלומר הוא חדיר לאש מנשק קל. איש צוות טנק ביחידה זוכר שבזיוד הטנק הייתה שקית, ובה פקסי שעם שוֹנֵי קוטר כדי לסתום חורים מפגיעות נשק קל בשריון, כדי שהטנק יישאר אטום למים.³¹ לִפְיִ טִי-76 מנוע דיזל 320 כ"ס, המסוגל לפתח מהירות של 50 קמ"ש על כביש ו-10 קמ"ש במים לטווח מרבי של 350 ק"מ ביבשה ו-65 ק"מ במים. השיוט במים הוא באמצעות מנועי דחיסה הידרוגיט (hydrojet; ולא מדחף), כך שהכנת טנק (ונגמ"ש) לשיט הצטמצמה להתקנת לוח בחרטום להגנה מפני גלים ולהפעלת שתי משאבות ניקוז חשמליות. בטנק המקורי היה צוות של שלושה, ומפקד הטנק שימש גם טען.³² בעדות מאוחרת תיאר אותו תותחן אחד הטנקים: "מין טנק צעצוע, קטן וקל, בעל שריון דק, שחלקים ממנו היו חדירים למקלע כבד. התותח של הטנק קטן ובעל טווח קצר. בצריח היה מקום ל-40 פגזים ולכמה קופסאות תחמושת לשני המקלעים - מקלע מקביל ומקלע מפקד על צריח הטנק".³³

בדומה לטנק, המנוע והתמסורת של נגמ"ש בִי-טִי-אָר-50 הם מאחור, ותא הלוחמים מלפנים. היכולות האמפיביות שלו הן כשל הטנק. בצוות היו מפקד ונהג, ואליהם התווספו תשעה לוחמים. בעת הצורך היה יכול הנגמ"ש לשאת עד 20 איש.³⁴ בצה"ל הותקנו ארבעה מקלעי מאג בפינות תא הלוחמים. במחלקת תורת חיל השריון (תח"ש) פותחה תורת הפעלה לרק"ם השלל במדור טירן (הכינוי שניתן לטנקים הרוסיים). המדור הוקם בסוף 1967 והסב את שמו למדור ההישט³⁵ בפיקודו של סא"ל יואל גורודיש.

31 ריאיון עם ד"ר גרשון בודנר, 15 בינואר 2012 (להלן: ריאיון עם גרשון בודנר).

32 הנתונים מתוך: א"צ 119,981/1970, אג"ם-תוא"ר, 29 בדצמבר 1968), נספח ד'. נתונים שונים במעט ראו:

Christopher F. Foss, *Jane's World Armoured Fighting Vehicles*, London: Macdonald and Jane's, 1976, pp. 64-65
Chant, *World Encyclopedia of the Tank*, pp. 290-292.

33 באש ובמים, עמ' 138.

34 Foss, *Jane's World Armoured Fighting Vehicles*, pp. 265-266.

35 הטירן עשה את שלו, עמ' 21; ריאיון עם תא"ל (במיל') יואל גורודיש, 26 באוקטובר 2011. הצמדת הטנקים הרוסיים להישט נבעה מהיכולת להכניס מספר רב יחסית של טנקים רוסיים לנחתת. ראו גם: באש ובמים, עמ' 22-23.

מצעד יום העצמאות בירושלים, טנק פי-טי 76, 1968 (צלם: מרדכי נטר).

מבצע "רביב"

תפיסת ההפעלה והייעוד של גדוד 88 הושפעו במידה רבה ממבצע "רביב" ב-9 בספטמבר 1969. במבצע השתתפו שלושה מנגמ"שי בִּי־טִי־אָר־50 של הגדוד שהיה עדיין בהקמה, כשהם מאוישים בצוותים שהורכבו בעיקר מלוחמי סיירת חטיבה 7. ראשיתו של "רביב" בתכנון מבצע שכונה "בלש" מיולי 1969 ביוזמת מפקד גיסות השריון, אלוף אברהם אדן (ברן). מטרת המבצע הייתה לפשוט על תחנות מכ"ם ועל מחנות צבא מצריים בחוף המערבי של מפרץ סואץ, להשמידם ולהרוג חיילי אויב כדי להפסיק או לצמצם את פעילותם העוינת בגזרת התעלה.³⁶ המשימה הוטלה על מפקדת גיסות השריון, ומכיוון שלגיסות השריון עוד לא הייתה יחידת פשיטה אורגנית, שכן "דב לבן" הייתה עדיין בהקמה, הוקמה יחידה מאולתרת באמצעות

36 אברהם אדן (ברן), **על שתי גדות סואץ**, עידנים, מהדורת ידיעות אחרונות, 1979, עמ' 49; א"צ 678,7 / 1974, מפק' גי"ש-אג"ם, **פקודת מבצע מס. 1**, 18 ביולי 1969; **פקודת מבצע מס. 2**, 20 ביולי 1969; מפג"ש-תח"ש-מדור תחקירים והיסטוריה, **מבצע "רביב"**, **פשיטת כח משוריין של צה"ל על החוף המערבי של מפרץ סואץ בתאריך 9 ספטמבר 1969**, אוגוסט 1970, עמ' 3 (להלן: **מבצע "רביב"**). על התחקיר חתום אל"ם גל אהרון, ראש תח"ש.

חטיבה 875 במתקן אימונים חש"ן (מא"ח - מתקן אימון חטיבתי) 500 בצאלים בפיקוד אל"ם אורי בר און, מפקד חטיבה 8.³⁷ למפקדי המבצע מונו קצינים אלה: מפקד הכוח - סא"ל יצחק בן שוהם, מפקד קורס מ"פים שריון; מפקד כוח הנגמ"שים - רס"ן שלמה באום, מפקד סיירת חטיבה 7; מפקד כוח הטנקים - רס"ן יעקב לפידות מתח"ש, שעסק בקליטת הטירנים בצה"ל; רס"ן שאול סלע, מפקד יחידת הצוללים 707, היה מפקד ראש החוף; וסגן עוזי בן יצחק, מפקד פלוגת ההנדסה (פלחה"ן) של חטיבה 35, הצטרף עם חלק מלוחמיו כמפקד אחד הנגמ"שים.³⁸ במא"ח 500 הוכנו למבצע שישה טנקי טירן אשר אוישו בצוותים ממדריכי המתקן, כשלכל טנק קצין מפקד הטנק. בצוותי הנגמ"שים היו, כאמור, קצינים ולוחמים מסיירת חטיבה 7, ולמרות התנגדות מפקד הסיירת גם לוחמים מפלחה"ן חטיבה 35 ובעלי תפקידים אחרים.

בסוף יולי נדחה המבצע. נוהל הקרב חודש בסוף אוגוסט, כשסא"ל ברוך הראל (פינקו), סמח"ט 875, החליף כמפקד הכוח את בן שוהם, שהיה עסוק בפיקוד על קורס מ"פים. הפעולה תוכננה כפשיטה אמפיבית של כוח משוריין מנחתות בחושך, שינוע באור יום לאורך החוף המערבי של מפרץ סואץ מצפון לדרום, ישמיד את מרב המטרות הצבאיות, יהרוג חיילים מצרים ולבסוף יתפנה באור יום באמצעות הנחתות. הפקודה קבעה שהפשיטה תיעשה תוך "הימנעות מהסתבכות בקרבות, בהם סבירות היפגעות כוחותינו הינה גבוהה[ה]".³⁹ בתדריך מפקד הגיי"ש לכוחות הודגשו הנושאים הבאים:

1. הכוח הפושט הוא כוח שריון החייב לפעול בתנופה שריונית כי רק כך תושג המשימה על הצד הטוב ביותר.
2. על הכוח להימנע מאבדות מיותרות ולנקוט זהירות, שמשמעה - לפתוח באש מרחוק, להיכנס בזהירות לתוך היעדים ולהשתמש במטענים שיזרקו מתוך כלי הרכב על מנת למנוע [את] הצורך בירידה מהם.⁴⁰

37 שם, עמ' 7.

38 שם, עמ' 8.

39 שם, עמ' 16.

40 שם, עמ' 32.

המשמעות הטקטית הייתה שצוותי הנגמ"שים הונחו להילחם רק מעל גבי הכלים, ושלא לטהר יעדים ברגל.

בהצגת התוכנית לרמטכ"ל ב-4 בספטמבר 1969⁴¹ עלה שהפעולה נתפסה כפעולת טנקים, ושהאיום העיקרי היה אפשרות התערבותם של טנקים מצריים (הרמטכ"ל: "מה שמדאיג זה רק הטנקים של האויב"). לפיכך, הדיון על התוכנית נסב ברובו על הטנקים הישראליים (הרמטכ"ל: "כמה פגזים בכל טנק?") והמצרים (הרמטכ"ל: "אם הטנקים יזוזו יש לחסלם!"). התוכנית הייתה שהחרמ"ש ינוע מאחורי הטנקים ובסמוך להם, ויסייע רק בפתרון בעיות שהם אינם יכולים לפתור בכוחות עצמם. על הלחימה בחי"ר המצרי, שהוגדר איום משני יחסית לטנקי האויב, אמר הראל בסיכום המבצע:

זו, לפי דעתי צריכה להיות השיטה, [...] טנקים נעצרים, מאבטחים ויורים מתוך הנגמ"שים בכלי מדויק - רובה, קלציניקוב ואפילו מקלע, בעמידה, צריך לייצב, לדפוק כדורים עד שהאדם חוטף. [...] זאת צריך לזכור ולקבוע זאת כטכניקה שיהיו כלי נשק יציבים [על הנגמ"שים] בודדים שדופקים את החיילים שבורחים.

והוסיף הראל: "כשאתה נוסע עם נגמ"ש עם 4 מקלעים, בטווח 20 מטר ממך רץ חייל אויב, אתה לא יכול לחסל אותו [מהטנק, בגלל בעיית הנמכה] ואז אתה צריך לדרוס אותו [...] צריך לדרוס חיילי אויב עם שרשראות זה עושה את המלאכה לא רע".⁴²

אחד מלוחמי החי"ר במבצע התרשם גם הוא שהטקטיקה נכונה: "כאיש חי"ר אני אומר מההתרשמות שלי, [...] עוצמת הפלדה הזאת שראיתי אותה מתגלגלת היא מסוגלת לדרוס ולהרוס הרבה, והאדם שפה עומד מולה, הוא אפס, ממש בודד, הם התרוצצו כמו עכברים ולדעתי פעולה מסוג זה עם כוחות כאלה, היא יעילה בהחלט".⁴³

41 א"צ 75/922, 1605.

42 א"צ 1974/192, 1661, **סיכום "רביב" בחטיבה 8**, 11 בספטמבר 1969, עמ' 27-28.

43 **מבצע "רביב"**, עמ' 43; ראו גם: איתן הבר, "נוע! רעמה הפקודה והפשיטה החלה", **ידיעות אחרונות**, 10 בספטמבר 1969: "החיילים הישראלים ירו ללא הרף, ירו לכל מקום [...] ירו מתוך כלי הרכב והקפידו שלא לחשוף עצמם".

הבלעדיות של "תנועה ואש" כטקטיקה שנועדה לפתור כל בעיה השתקפה בצריכת התחמושת. במבצע שארך כעשר שעות הוערכו אבדות המצרים בכ-100 הרוגים. הכוח הפושט ירה, בין היתר, 120 ארגזי פעולה 0.3 אינטש טנקים, 137 ארגזי פעולה 0.3 אינטש נגמ"שים (סה"כ 257 ארגזי פעולה, 250 כדורים בכל ארגז), 57 ארגזי פעולה 0.5 ו-15 אינטש ארגזי פעולה של מאג.⁴⁴

הצמדת הנגמ"שים לטנקים כדי להילחם בחי"ר האויב בקרבת הטנקים נראתה טקטיקה נכונה בהינתן מגבלות הטנקים בלחימה בחי"ר בטווחים קצרים והחשש מנפגעים בלחימה רגלית. לדברי אדן, מפקד גיסות השריון, בתחקיר ובסיכום המטכ"לי:

היה צריך לתת הרבה מאוד את הדעת על אי-הפגעות של כוחותינו. אם כן, בשלב הנוהל קרב וההכנות המוקדמות עשינו תוך כדי אימון הכוחות ביבשה אנחנו אימנו אותם, במיוחד, לפעול מעל רק"מ, חשבנו שהפרינציפ של אי-הפגעות יהיה באי-ירידה מהרק"מ. כל מה שהתנועע בין הרק"מ נועד לזהירות וכל מה שבתוך הרק"מ, מוגן ע"י יצור אש משוגע - זה היה דבר אחד. דבר שני - דגש רציני מאוד תוך כדי אימונים על מודלים שונים בחיפוי הדדי.⁴⁵

בהמשך המבצע, במקום שנדרש טיהור רגלי במאהל אחד המחנות, "לא בוצע טיהור פיזי [...] כי זה היה מחייב ירידת אנשים [מהנגמ"שים] וזה היה בניגוד להנחיות".⁴⁶ לדברי מפקד גי"ש, זו הייתה הטקטיקה הנכונה בהפעלת חרמ"ש עם טנקים, ולא אלתור מקומי. "השיטה בשריון (במיוחד בטיהור הזה, אבל לא רק בטיהור הזה), השיטה היא שלא ילכו כעת להיכנס לכל בית [...] השיטה היא כמובן, לא ללכת בכל מקום ולא להתרוצץ על כל בית ולא להגיע לכל מילימטר".⁴⁷ ההבחנות התורתיות לגבי מקרים שבהם החרמ"ש אמור להילחם ברגל, עם חיפוי קרוב או צמוד של נגמ"שים וטנקים,⁴⁸ בוטלו בפועל כבלתי רלוונטיות.

44 מבצע "רביב", עמ' 61.

45 א"צ 1660,1920/74, מבצע "רביב" תחקיר וסיכום מטכ"לי, נערך בחמ"ל אג"ם-מבצעים, 15 בספטמבר 1969, עמ' 9.

46 שם, דברי סא"ל הראל (פינקו), עמ' 20.

47 שם, עמ' 46.

48 לוחמת שריון, הס/1-3, המטה הכללי - עקד שריון, שבט תשכ"ו, ינואר 1965.

בסיכום המבצע התבטא הרמטכ"ל חיים בר-לב באיפוק ובזהירות. הוא סבר שהמבצע אמנם התיש את צבא מצרים, שנאלץ להעביר יחידות לאזור "ודבר שני שזה יתן [...] אולי עוד מסמר בארון המתים של המלחמה היזומה המצרית"; אבל, המשיך הרמטכ"ל:

יותר מזה, אני אינני בטוח שהמבצע הזה יתן, המבצע הזה לא השתיק את התעלה, המבצע הזה, אני אינני חושב שהוא הרס את המוראל הפנימי של מצרים. אני מניח שחוגים רחבים במצרים לא יודעים בעצם מה קרה כאן ואלה שיודעים כרוח השכנוע העצמי הטובה על המצרים ועל הערבים בכלל, ודאי אומרים לעצמם - רגע אחד מה קרה? היהודים הורידו 6-9 כלי רכב משוריינים במקום שאין לנו שם כלום, הסתובבו שם 10 שעות וחזרו.⁴⁹

בשונה מבר-לב, הנימה הכללית בצד הישראלי הייתה של זחיחות. הכותרת ב"מעריב", שכתבו אלי לנדאו הצטרף למבצע, הייתה: "הפשיטה הכתה בתדהמה את ארצות ערב".⁵⁰

הראל, מפקד הכוח הפושט, אמר בסיכום:

בתחילת המבצע אני אספתי את הקהל הלוחם ואמרתי שכל עם ישראל עומד מאחורינו ואני התכוונתי לזה. וזה נכון. כל עם ישראל עמד מאחורינו, ואני מודיע לכם, שאחרי המבצע [...] ראיתי את העם ברחוב [בתל אביב], היה שינוי בפני האנשים.⁵¹

אלי לנדאו כתב: "פעולה כזאת עוד טרם בוצעה בצה"ל. הלוחמים ידעו היטב כי על הכף מוטלת יוקרתם, יוקרת חיל השריון, יוקרת צה"ל כולו".⁵² כשנה לאחר מכן, אחרי הפסקת האש בחזית התעלה, כתב לנדאו:

פשיטה זו שבוצעה ביעילות, בדייקנות ובלא נפגעים, להוציא פצוע קל אחד, הוכיחה כי דמיון, תעוזה ופעילות בלתי שיגרתית מאפשרים לבצע את "הבלתי אפשרי". אין ספק כי הפשיטה המשוריינת

49 א"צ 1600,192/74, עמ' 54.

50 אלי לנדאו, "הפשיטה הכתה בתדהמה את ארצות ערב", **מעריב**, 10 בספטמבר 1969 (להלן: לנדאו, **הפשיטה הכתה בתדהמה**).

51 **סיכום "רביב" בחטיבה 8**, עמ' 19-20.

52 לנדאו, **הפשיטה הכתה בתדהמה**.

הגדולה על חוף מצרים תירשם בתולדות מלחמות צה"ל כאחת הנועזות והמוצלחות שבפשיטות ואפשר שגם, כפי שכינו אותה אז עיתונים בעולם, כ"גדולה מכולן".⁵³

בסך הכול, אמר מפקד הפלחה"ן בסיכום המבצע, "נהנית".⁵⁴ מעבר לשביעות הרצון ממהלך הפשיטה, היו שראו בה הוכחה להיתכנות של פשיטות אמפיביות ארוכות טווח בכלל. לדברי אלוף עזר ויצמן, ראש אג"ם, "זה פותח אופקים לפעולות בעתיד".⁵⁵ אל"ם אורי בר-און, מח"ט 8, ראה בפעולה דוגמה לעקיפת המכשלה של התקפה חזיתית בגזרת התעלה, ולעומתה -

כמה קל וכמה פשוט לבצע זאת בחופי מצרים באפשרויות של מסואץ ודרומה עד 600-700 ק"מ, ונדמה לי שאני לא מגזים בהערכה זו. אח"כ אפשר בהחלט לחשוב על חופים מפורט סעיד ומערבה, עד אחרי אלכסנדריה, וזה פותח, לפי דעתי, אפשרויות [...] של טנקים, שמגיעים, מגיחים ויכולים לעשות פעולות יוצאות מגדר הרגיל [...]. אנחנו צריכים לראות את זה כנושא למחשבה בעתיד.⁵⁶

להבנת ויצמן, הפשיטה ביטאה את תמצית רוחו של צה"ל. "זה מבצע חוצפני ממדרגה ראשונה, חוצפני בצורה בלתי רגילה, הוא יותר מתחצף, נדמה לי מכל מבצע אחר, שצה"ל אי פעם עשה. מחוצף בים, מחוצף ביבשה ומחוצף באוויר".⁵⁷ למרות החוצפה, הסיכון לדעת ויצמן היה מחושב, שכן "הוא נעשה על הערכה ברורה [...] שעם החברה האלה [המצרים] אפשר לקחת איזה שהם 'שאנסים' [הזדמנויות, סיכונים] שלא כתובים בכל ספר".⁵⁸

---

53 אלי לנדאו, "הנחיתה במפרץ", מעריב, מוסף "ימים ולילות", 11 בספטמבר 1970, עמ' 11.

54 סיכום "רביב" בחטיבה 8, עמ' 43.

55 א"צ 1660,192/74, עמ' 47.

56 א"צ 1661,192/74, עמ' 13-14.

57 א"צ 1660,192/74, עמ' 48.

58 שם.

מבצע "טריז"

בעת שהתנהל מבצע "רביב" הייתה יחידת "דב לבן" בשלבי הקמה. גרשון בודנר⁵⁹ התגייס לחיל השריון בנובמבר 1967, ולאחר שסיים קורס מפקדי טנקים שירת כחונך במטווח טנקים במא"ח 500. בסוף שנת 1968 או בתחילת 1969, כשעדיין התנהלו דיונים לגבי מבנה היחידה וייעודה, נשלח בודנר עם מדריכים נוספים ממא"ח 500 לשדה תימן כדי לקלוט את ששת הטנקים פִּי-טִי-76 שנועדו ל"דב לבן" לכשיוקם ואת נגמ"שי פִּי-טִי-אָר-50 שעליהם התאמנה סיירת חטיבה 7. השריונאים התאמנו בנהיגה ובירי במקלעים. הטנקים עברו הסבה שכללה תוספת איש צוות רביעי - טען-קשר, כמקובל בטנקי צה"ל מתוצרת מערבית; העברת הצירים של מכסה עמדות המפקד והתותחן אחורה, כך שייפתח לאחור ולא קדימה; והחלפת המקלעים הרוסיים במקלעי צה"ל. האימונים נמשכו במא"ח 500, ואימוני השיט נערכו בכנרת סמוך למושב אלמגור. מטעמי חשאי התנהלו האימונים בלילה כשהרק"ם האמפיבי התאמן בעלייה על החוף בנקודה צפונית לקיבוץ עין גב. הטנקים אמנם שטו יפה במים שקטים, אבל המנועים הרעישו. נעשה ניסיון להתקין עליהם מנועי סירות זודיאק בבסיס שייטת 13, אך ללא הצלחה. ניסוי ירי בתותח הטנק תוך כדי שיט במפרץ חיפה הניב, בהיעדר מייצב, תוצאות מאכזבות.

במארס 1970, לאחר שהסתיים תהליך ההקמה, הציעה מפקדת גיסות השריון למחלקת המבצעים "לפשוט על חצי האי בחופו המערבי של אגם תמסח, לפוצץ, להשמיד ולפגוע בחיילי אויב" באמצעות כוח משוריין אמפיבי,⁶⁰ בסיוע ארטילריה וחיל האוויר, בדומה למעטפת במבצע "רביב". היעד היה מתחם פלוגתי על חצי האי, מוקף מים וביצות, שניתן לבודד באמצעות ירי ארטילרי וירי טנקים. התוכנית הייתה פשיטה לילית. היא תארך כ-30 דקות באחריות מבצעית של גיי"ש, שיספק את הכוח המבצע ובאחריות פיקוד הדרום.⁶¹ למבצע, שכונה "טריז", קדם מבצע "טריז א'", ובו בדקו צוללים, בליל 9-10 באפריל 1970, את חופי הנחיתה ומצאו שכל

59 ריאיון עם גרשון בודנר. ראו גם את עדויותיהם של סידור כהן, חנן ישכר ואברהם לוקר בתוך: **באש ובמים**.

60 א"צ 156,414/1973 אג"ם-מבצעים, 6 במארס 1970. תודתי לאל"ם (במיל") משה גבעתי, שאיתר את התיק וחלק איתי את תוכנו.

61 שם, **מברק 25.3**, לשכת ראש אג"ם, 8 באפריל 1970.

חופי חצי האי מתאימים לנחיתה ללא מגבלות, וכי אין עליהם מכשולים.⁶² המבצע שתוכנן לליל 24-25 במאי 1970 נדחה ללילה הבא, 25-26 בחודש. הכוח, בפיקודו של יצחק בן שוהם (וסגנו אלישיב שמשי), היה אמור לנוע בחצי האי בשני צירים, "ישמיד חיילי האויב ויפוצץ מתקנים ביעד, תוך הימנעות מנפגעים".⁶³ כמו במבצע "רביב", נקבעה מדיניות של מינימום אבדות, ולכן ירידה מהנגמ"שים לפיצוץ בונקרים הותנתה ב"תנאי שקט מתאימים ביעד".⁶⁴ "דב לבן" תוכנן לפעול בשישה טנקי פִי-טי-76 ובשבעה נגמ"שי בִי-טי-אָר-50.

וכך העריכה מחלקת המחקר באגף המודיעין:

מבצע זה של צליחת כוח משוריין במרחב התעלה, גם אם הוא מצומצם בהיקפו, יעמיד בפני המצרים בעיה הסברתית בעיקר כלפי פנים. משמעותה של צליחה ראשונה כזו היא שישראל מסוגלת לבצע פעולה קרקעית גם בחזית העיקרית - היא התעלה. הם ישתדלו להתגבר על כך על ידי הטענה "שהאויב נהדף והוכרח לסגת תוך אבדות כבדות, מבלי שהצליח לבצע את משימתו" [...]. המבצע עשוי להוסיף על הדימוי במערב של ישראל חזקה המסוגלת לפעול התקפית על ידי כוח יבשתי גם במרחב התעלה, על אף העוצמה והמעורבות הצבאית הרוסית.⁶⁵

הכוח הפושט יצא בליל 25-26 במאי 1970 בשעה 22:30 מטסה. בשעה 00:12 עבר את קו ההמתנה, בעוד חיל האוויר תוקף את היעד. בשעה 00:25 החל ירי טנקים לחיפוי. ב-00:47-00:53 שני הטנקים המובילים ונגמ"ש "שקעו עם הכניסה למים"; טנק שלישי שקע במהלך ניסיון חילוץ; הכול במרחק 4 מ' מהגדה המזרחית. גרשון בודנר שהיה בצוות אחד הטנקים זכר שהטנק שקע בבוץ עד התובה, ולא היה אפשר לנוע קדימה או אחורה. המצרים זיהו את התכונה והרימו תאורה. חיל האוויר חיפה על הכוח, ועד השעה 01:45 חולץ הרכ"ם התקוע, והכוח חזר לטסה.⁶⁶ הלקח היה שיש לערוך ניסויי עבירות לרק"ם של "דב לבן" בשטחי בוץ.

62 שם; טריז א'.

63 שם, מבצע "טריז" פקודת מבצע מס. 1, אג"ם-מבצעים, 15 במאי 1970.

64 שם.

65 שם, אגף המודיעין-מחלקת המחקר, 19 במאי 1970.

66 שם, מפקדת גיסות השריון-מבצעים, 20 ביולי 1970; ריאיון עם גרשון בודנר.

צוות לוחמי הכוח המשימתי 'דב-לבן' יורד מנגמ"ש בייטי-אר-50 למי הכינרת. ככל הנראה במסגרת האימונים המקדימים למבצע 'טריז', תחילת 1970 (אוסף אמנון טישלר, צילום: גיסות שריון).

בעקבות הפסקת האש בחזית מצרים באוגוסט 1970, הוחלט במפג"ש (מפקדת גיסות השריון) במחצית 1971 להפוך את גדוד 88 ליחידת מילואים על בסיס כוח האדם שהשתחרר מהשירות הסדיר ביחידה. סרן יוסף (יוס'יה) יודוביץ', קצין האג"ם של חטיבה 421, קיבל במינוי משנה את תפקיד המג"ד, וניתנה לו יד חופשית בבחירת אנשי הסגל. הוא בחר לסגנו את סרן אמציה אטלס, ששירת אז בחטיבה 200.⁶⁷ בגדוד במתכונתו החדשה היו כ-180 אנשי צוות טנקים ולוחמי חרמ"ש וכ-100 אנשי פלוגת המפקדה, שישה טנקים ו-15 נגמ"שים. בידי פיקוד הגדוד היה שיקול הדעת האם לצרף או להדיח חיילים. לגדוד טופח דימוי של יחידת סיור מיוחדת המיועדת לפשיטות ולמבצעים מיוחדים - "קומנדו של שריון";⁶⁸ אלא שאיכות הרכ"ם ומגבלותיו הגבילו בפועל את כשירותו לתפיסת ראש

67 **הטירן עשה את שלו**, עמ' 22; **ריאיון עם אמציה אטלס**, 18 בינואר 2012; **ריאיון עם יוס'יה יודוביץ' ואמציה אטלס**, 16 באפריל 2012 (להלן: **ריאיון עם יוסף יודוביץ' ואמציה אטלס**).

68 **הטירן עשה את שלו**, עמ' 25. לפי יודוביץ', הביטוי היה של אדן. ראו גם עדותו של אברהם לוקר, תותחן טנק: "ליחידה שלנו קראו דב לבן, נדירה, מיוחדת ומסוכנת. היינו שריונרים בכל רמ"ח אברינו [...] היחידה שלנו הייתה יחידה מובחרת, האליטה של השריון". **באש ובמים**, עמ' 138.

חוף והמשך פעולה ככוח חרמ"ש.⁶⁹ הארגון מחדש של הגדוד כלל אימונים בצאלים, בימת ברדוויל שבצפון סיני ובראס מוחמד. שיאם היה בתצוגת תכלית במאי 1973 לרמטכ"ל ולפיקוד העליון בראס א-טנטור. התצוגה כללה ירידה מנחתת בלב ים, שיט לדוברת 400 מ' מהחוף, ירי מהדוברת והמשך שיט לחוף. לדברי המג"ד, "התרגיל היה מוצלח, קיבלנו מחיאות כפיים מכל הצמרת. הנחתות הגיעו, הטנקים ירדו, אנשי חיל הים ירדו לחוף, שמנו נצנצים לסימון, כבשנו ראש חוף ואחר כך הגיע עיקר הכח".⁷⁰ נראה שרישומה של תצוגת התכלית בתרגיל בראס א-טנטור הוא שקיבע את דימוי היחידה בפיקוד הבכיר של צה"ל.

"דב לבן" במלחמת יום הכיפורים

ביטוי ליכולת המשוערת של צה"ל בפשיטות אמפיביות באמצעות רק"ם רוסי אפשר למצוא בתוכנית "אור ירוק", שראשיתה ברענון הערכת מצב בנובמבר 1972. התוכנית הייתה למבצע התקפי בזירת ים סוף שיהווה "איום על עומק מצרים" וסיוע למאמץ התקפי עיקרי בגזרת תעלת סואץ. התכנון, שהחל במטכ"ל, הועבר לפיקוד הדרום ולחילות באפריל 1973 ונידון בקד"מים (קבוצת דיון מוקדמת) במהלך כוננות "כחול לבן".⁷¹ בנוסח פקודת המבצע מ-1 במאי 1973 הוא הוגדר "מהלך אוגף משוריין בזירת מפרץ סואץ בשתי אפשרויות בסיסיות" - בהיקף מרבי או בהיקף מצומצם.

בהיקף מרבי - התקדמות על ציר ביר ערידה לכיוון עמק הנילוס, התקדמות על ציר זעפרנה-ביר עדיב-סואץ וחבירה עם כוחות "חתול מדבר", והתקדמות על ציר זעפרנה-ע'רדקה כדי להשתלט על מערכת הפקתו של הנפט במפרץ סואץ, לרבות שדה מורגן והיאחזות רצופה לכל אורך החוף המערבי של המפרץ.

בהיקף מצומצם - שני המהלכים לאורך החוף בלבד, ללא עמק הנילוס.⁷²

ב-8 במאי הוצג המבצע על ידי פיקוד הדרום בקד"ם הרמטכ"ל ואושר.⁷³ החטיבה שסומנה למבצע על סמך ההישג של מבצע "רביב" הייתה חטיבת

69 ריאיון עם תא"ל (במיל') יואל גורדיש, 26 באוקטובר 2011 (להלן: ריאיון עם יואל גורדיש).

70 הטרין עשה את שלו, עמ' 22, 25; ריאיון עם אמציה אטלס.

71 א"צ 344,78/1976.

72 א"צ 7,85/1976 אג"ם-מבצעים, מאי 1973.

73 א"צ 344,78/1976.

הטירנים 274, 74 ובכללה גדוד 88 "דב לבן", שהימ"ח (יחידת מחסני חירום) שלו היה בשרם א־שיח'.

לדברי המג"ד, שולב הגדוד גם בתכנון של אוגדה 143 חצי שנה קודם למלחמה, כשזו הייתה תחת פיקודו של אלוף שמואל גונן (גורודיש) בעת היותו ראש מה"ד. לפי תוכנית זו היה אמור הגדוד להגיע למעוז "לקקן" ב"ש" פחות שש שעות, לצלוח את התעלה, לנוע צפונה ולהשמיד את הארטילריה המצרית בנפישה.⁷⁵

עם פרוץ מלחמת יום הכיפורים הוטסו חיילי גדוד 88 לשרם א־שיח'. הגדוד הצטייד ונסע על שרשראות לא־טור כדי לסייע ללחימה בקומנדו מצרי. מעדויות מאוחרות עולה שחלק מהכלים היו בכשירות נמוכה וחלקם לא טופלו מאז התרגיל בחודש מאי.⁷⁶ בהשוואה לתקן, חמישה משישה טנקים היו כשירים ו־10 נגמ"שים מתוך 15.⁷⁷ לדברי מ"פ המפקדה, "לא היו דרגי א' ליחידה: דלק, מים, תחמושת למילוי חוזר, מזון, חלקי חימוש לתחזוקת הכלים, רכב תאג"ד, רכבי קשר ועוד [...] שלא לדבר על כך שתחמושת הטנקים שלנו הייתה ייחודית מאוד ובכמות מוגבלת בצה"ל ונמצאה רק במחסנים של היחידה".⁷⁸ ימ"ח הרכב היה ריק ובשל כך 65-70 מחיילי הגדוד, רובם אנשי מפקדה, נותרו בזמן המלחמה בימ"ח.⁷⁹ בא־טור ישב הגדוד במשך שבוע באפס מעשה, כשהוא עובר מחניון יום לחניון לילה, וחוזר חלילה.⁸⁰

אחרי שבוע ללא פעילות של ממש, הגיעה ב־14 באוקטובר 1973 פקודת התראה לצליחה. ב־15 בחודש הוטס המג"ד לטסה במסוק לקבוצת פקודות, ובאותה עת נשלחו עשרה מובילים להסיע את הגדוד צפונה. המג"ד מצא שהתכנון לגדוד בצליחה היה זהה לתוכנית שהוכנה באוגדה 143 לפני המלחמה.⁸¹ הגדוד הועמס על המובילים באחריות הסמג"ד ונע

74 **ריאיון עם יואל גורודיש.**

75 **ריאיון עם יוסף יודוביץ' ואמציה אטלס.**

76 ראו: דברי סידור כהן, מ"פ א' בתוך: **באש ובמים**, עמ' 133.

77 דברי רפי פינטו, מ"פ המפקדה בתוך: **באש ובמים**, עמ' 165.

78 שם, עמ' 164.

79 שם, עמ' 166-167.

80 **ריאיון עם גרשון בודנר; ריאיון עם אמציה אטלס.**

81 **ריאיון עם יוסף יודוביץ' ואמציה אטלס.**

צפונה כשהוא מאובטח לכל אורך הדרך על ידי היחידות שדרכן עבר. הגדוד התעכב בראס סודר בשל הנחיות סותרות של פיקוד הדרום והמטכ"ל לגבי תנועה בלילה. בבוקר 16 באוקטובר היה ברור למג"ד שהגדוד אמנם קרוב, אך לא יגיע בזמן לצליחה.

בשעות לפני הצהריים באותו יום הוטס המג"ד במסוק לבלוזה, למפקדתו של תא"ל ששון יצחקי שפיקד על אוגדה מאולתרת שבלמה את הארמייה המצרית השנייה בגזרתה. יצחקי הודיע לו שיש לו משימה מיוחדת. האוגדה תביים התקפה חזיתית שתאפשר לגדוד 88 לצלוח, להשמיד בסיסי טילי קרקע-אוויר (טק"א) בגדה המערבית ולחזור. משהתברר כי הפיקוד טרם אישר את הפעולה, חזר המג"ד למסוק והורה לו להחזירו במהירות לטסה. בה בעת הוא הורה לסמג"ד להיכון לתנועה, בהנחה שכל זמן שהגדוד יושב בטסה, יימצאו מי שידרשו אותו למבצעים דומים.⁸²

בלי לעדכן איש (אף לא את מפקד אוגדה 143) יצא הגדוד על שרשראות ל"לקקן" והגיע לקראת שחר 17 באוקטובר. בהגיע הגדוד התקשר המג"ד למפקד האוגדה, אלוף (במיל') אריאל שרון, וזה הורה לו לחבור לפלוגת הטנקים א' (מגח) מגדוד 79 בפיקודו של רב-סרן אהוד גרוס ולפלוגת צנחנים סדירה על זחל"מים בפיקודו של רס"ן שמואל ארד. היה עליו לתפוס עמדות בניצב לחוף האגם המר, כלפי דרום, לחסימת חטיבה 25 המצרית שזוהתה נעה צפונית לאזור הצליחה. הכוחות תפסו עמדות בשעה 08:00-09:00 לערך כשהצנחנים ממוקמים בקרבת קו המים ובניצב לו.⁸³ לפי עדות מאוחרת, תפקידו של הגדוד היה לאבטח את המגחים.⁸⁴

בשעה 10:00-11:00 החלה לנחות ארטילריה מצרית דלילה, וזוהו הטנקים המצריים מתקדמים צפונה. בהגיעם לטווח של 2 ק"מ פתחו טנקי המגח באש, ובטווח 1,500 מ' הצטרפו אל הירי טנקי פִּי-טִי-76 של "דב לבן".⁸⁵ אחרי חילופי האש הראשונים עזבה פלוגה א' מגדוד 79 את עמדותיה לתדלוק והתחמשות, והוחלפה בעמדותיה על ידי פלוגה ח' בפיקודו של סגן

82 ש.ם.

83 ש.ם, יאיר ליטביץ, צ-817831 בחזית הדרום במלחמת יום הכיפורים, חמ"ד, הוצאת אפי מלצר, 2011, עמ' 152-153 (להלן: ליטביץ, צ-81781); רמי בר אילן, שלום לאהבה, חיים רב בראילון [ברלין], 2011, עמ' 148.

84 ראו: עדות עמיר רם, באש ובמים, עמ' 55.

85 ריאיון עם יוסף יודוביץ' ואמציה אטלס.

יאיר ליטביץ; ייתכן שהוא לא היה מודע כלל לנוכחות "דב לבן" בקרבתו, כל שכן לכפיפותו אליו. בהמשך הצטרף אליו הטנק של מח"ט 14 שהחליט לקחת חלק בקרב, ופלוגה א' חזרה והתמקמה ממזרח לו.⁸⁶

17 באוקטובר, נגמ"ש יחידת 88 דב-לבן ערוכים באזור 'לכסיקון 263', במהלך הקרב על השמדת חטיבת השריון 25 המצרית. משמאל - לוחם היחידה עזרא יעקב (צלם: אלי גל; באדיבות חנן ישכר).

מג"ד 88, יוסף יודוביץ, ביקש סיוע אווירי אך לא קיבל. בהגיע הטנקים המצריים לטווח 1,000 מ', הצהיר על קו עמדותיו כעל קו עצירה שממנו אין לסגת. בהגיעם לטווח 700-800 מ' הבחין לראשונה בהבהקים מהחוליות (דיונות) במזרח ופגיעות בטנקים המצריים. מבדיקה ברשת המבצעית

86 ליטביץ, צ-817831, עמ' 157; לפי: אל"ם נתק'ה ניר עם דני שלום, **נתק'ה: הקצין הפצוע שחזר לשדה הקרב**, ידיעות אחרונות - ספרי חמד, 2010, עמ' 180-181 (להלן: ניר ושלום, **נתק'ה**); בעת שחטיבתו, 217 (צנטוריונים), הייתה בעמדות ממזרח לציר ההתקדמות של חטיבת הטנקים המצרית, זיהה מג"ד 126 סא"ל גיורא קופל, שכוח טנקים שהיה בעמדות בחסימה מצפון לציר ההתקדמות המצרי פינה את מקומו ונע צפונה. למקום נשלחה מחלקת טנקים. ייתכן שמדובר ביציאת טנקי פלוגה א' בטרם זוהתה כניסת טנקי פלוגה ח' לעמדותיהם.

של אוגדה 162 השכנה הבין שמדובר בטנקים של חטיבה 217. משזיהה את קולו של המח"ט נתן (נתק'ה) ניר, הודיע לו ניר בקשר גלוי על סגירת החשבון ביניהם מ-1967, כשיודוביץ חילץ אותו מזחל"ם בקרב אום כתף.⁸⁷ לפנות ערב של 17 באוקטובר 1973, לאחר שחטיבה 25 המצרית הושמדה, קיבל הגדוד משימה לאבטח את הצירים "לקסיקון" ו"טרטור" ולתפוס עמדות בקו "שיק" לכיוון צפון - החווה הסינית. ב-18 בחודש, בעוד גדוד החי"ר 424 ("שקד") מטהר את בתי המשאבות, קיבל גדוד 88 פקודה לתקוף את מתחם החווה - "אמיר". הגדוד סרק את מבני החווה ללא קרב ונערך להגנת המתחם ולאבטחת האזור.⁸⁸ את הלילה עבר בחניון עם טנקים של פלוגה ח' מגדוד 79.⁸⁹ ב-18 בחודש נשאר גדוד 88 בעמדותיו והמשיך לאבטח את הצירים המובילים ל"לקקן".

בבוקר 19 באוקטובר, תחת ערפל כבד, הוחלף גדוד 88 בעמדותיו על ידי גדוד 410 מחטיבה 600. במהלך החבירה הבחין הגדוד בשלוש משאיות מצריות נוסעות בשטח והשמידן.⁹⁰ הגדוד קיבל הוראה לחצות את התעלה על גשר הדוברות ולעבור תחת פיקודה של חטיבה 14 במחנות דוור סואר. בשעות הצהריים נקרא המג"ד לקבוצת פקודות אצל מח"ט חטיבה 14, אל"ם אמנון שחק, לכיבוש מתחם "אורחה" (סרפאום).⁹¹ יומיים קודם לכן, ב-17 באוקטובר, נקלע גדוד הצנחנים במילואים 565 מחטיבה 247 לשטח ההשמדה שממזרח למתחם, ובמאמצים קשים נחלץ משם.⁹² עתה ביקשה אוגדה 143, שבאחריותה היה אזור ראש הגשר, להרחיב את שליטתה צפונה על שתי גדות התעלה, ועל חטיבה 14 הוטל להתקדם בגדה המערבית.⁹³ בשעה 12:30 נתן מח"ט 14 פקודה בעזרת מפה ופוטוסטט,⁹⁴

---

87 ניר ושלום, **נתק'ה**, עמ' 96. במלחמת ששת הימים ניר היה מג"ד 63, ויודוביץ' היה מ"מ הסיוור של חטיבה 214. על החילוץ ועל פעולות אחרות קיבל יודוביץ' את אות המופת.

88 **ריאיון עם יוסף יודוביץ' ואמציה אטלס.**

89 ליטוביץ, **צ'817831**, עמ' 132-137.

90 **ריאיון עם יוסף יודוביץ' ואמציה אטלס.** ראו גם: עדות עמיר רם בתוך: **באש ובמים**, עמ' 59.

91 מלחמת יום הכיפורים, חטיבה 14, אוקטובר 1975, נספח א' טבלת אירועים.

92 ראו: ברוך נבו ונורית אשכנזי, **השיבה מסרפאום: אסא קדמוני - סיפורו של גיבור**, ספריית מעריב, 2006, עמ' 158 ואילך.

93 [יוחנן יעקובי], **הקרב על מתחם "אורחה" (19 באוקטובר, 1973) ניתוח אירוע**, אג"ם-מה"ד-היסטוריה, פברואר 1978, עמ' 2.

94 פוטוסטט - הדפס של תצלום אוויר (תצ"א) מוגדל עם סימנים טקטיים והסברים מילוליים.

שבהם זהו ריכוזי רכב וציוד צליחה.⁹⁵ המשימה הייתה להשתלט על מתחם "אורחה" ולפתוח את ציר הרוחב "ורדית" המחבר את צירי האורך "מסכה" שבשוליים המערביים של אזור החיץ החקלאי ו"חבית" המקביל לו ממערב. לדברי מג"ד 88, הוא שאל על סיוע ארטילרי ונענה שאין בו צורך כי מדובר במתחם מנהלי. דבר לא נאמר על הקרב של גדוד הצנחנים יומיים קודם לכן.⁹⁶

בשעה 13:20 נעו הכוחות צפונה עד למפגש הצירים "חבית"- "ורדית", ומשם מזרחה ל"ורדית 32". בשעה 14:00 עלו חפ"ק החטיבה ומפקדי היחידות לתצפית מגבעה צפונית לציר "ורדית". התצפית לא שינתה את ההערכה שמדובר במתחם עורפי, ולא זיהתה נוכחות של חיילי קומנדו מצרים מצוידים בנשק נ"ט אישי. התוכנית המקורית של המח"ט שונתה, וסוכם שגדוד 88 יתקוף וישטוף ממזרח את המתחם ("אורחה 1") שמשני צידי ציר "ורדית" החולש על תעלת המים המתוקים, על מסילת הברזל הצמודה לציר "מסכה" ועל הכפר סרפאום, שהוגדר יעד גדודי. לפי התוכנית, בעקבות גדוד 88 יכבוש גדוד 424 כשהוא מתוגבר בפלוגת טנקים מגדוד 79 לסיוע קרוב⁹⁷ את החלק המערבי של המתחם ("אורחה 2").

ההתקפה החלה בשעה 14:30.⁹⁸ מג"ד 88 חילק את הגדוד לשני כוחות: כוח א' בפקודו עם שני טנקים וחמישה נגמ"שים נועד לכבוש את היעד הגדודי - הכפר סרפאום שממזרח ל"אורחה" - הכוח נע על ציר "ורדית" מזרחה. בהגיעו לגשרון למרגלות "אורחה" זוהה מוצב חוץ מצרי קטן שחייליו נופפו לטור הישראלי לשלום⁹⁹ בהניחם שמדובר בכוח מצרי. כיוון שחיילי הגדוד לא היו מיומנים בטיהור רגלי של יעד מבוצר, ביקש המג"ד מהמח"ט אישור להמשיך בתנועה תוך כדי ירי על המתחם, ואושר לו.¹⁰⁰ הכוח המשיך לנוע על ציר "ורדית" מזרחה עד לכפר שבו אחד הטנקים פרס זחל על מסילת הברזל.

95 דברי אמנון רשף בתוך: **חטיבה 14**, עמ' 137; **ריאיון עם יוסף יודוביץ' ואמציה אטלס**.

96 **ריאיון עם אמציה אטלס**. מ"פ ג', אבי סרלין, זכר שמח"ט 14 "נתן לנו להבין שלפי הידיעות שיש ביזו, נמצאים על היעד מעט לוחמי חי"ר של האויב", ראו: **באש ובמים**, עמ' 110.

97 ליטביץ, **צ-817831**, עמ' 106.

98 **חטיבה 14**, אמנון רשף, עמ' 137.

99 **ריאיון עם יוסף יודוביץ' ואמציה אטלס**.

100 **חטיבה 14**, נספח א'.

בכוח ב' של הגדוד בפיקוד הסמג"ד היו שלושה טנקים וחמישה נגמ"שים. משימתו הייתה לעלות על גבעת "אורחה 1" הצפונית ולחפות לכיוון מזרח על כוח א' בכניסתו לכפר. הכוח נע אחרי כוח א', ובהגיעו למרגלות הגבעה, מצפון ל"אורחה 1", נפרס כשכל הנגמ"שים משמאל, נגמ"ש הסמג"ד במרכז ומימין שלושת הטנקים. הכוח הישראלי עלה על היעד. בשל הבלבול בצד המצרי לגבי זהות הכוח, פתח הכוח הישראלי ראשון באש. המצרים הגיבו באש מנשק קל וני"ט חזקה. אחד הטנקים נפגע מייד, ושני האחרים עצרו ותפסו עמדות. נגמ"ש מפלוגה ג' נפגע אבל המשיך בתנועה. אחריו נפגעו שני הנגמ"שים האחרים. בנגמ"ש הסמג"ד היו פצועים. החי"ר המצרי נערך להסתערות על מי שנותר מהכוח.

השיטה להתמודד עם החי"ר המצרי במהלך הסתערות שריון על יעד באמצעות ירי מעל גבי נגמ"שים - שאותה תיאר אדן בהקשר מבצע "רביב" כשיטה מיוחדת להקטנת סיכויי ההיפגעות של הלוחמים¹⁰¹ - התבררה כקטלנית לכוחותינו, שנתקלו בחי"ר מצרי מחופר ומצויד בנשק נ"ט אישי. לדברי המג"ד, לא הייתה הוראה לפני המלחמה שלא לאמן לוחמי חרמ"ש בלחימה רגלית, אולם חיילי גדוד 88 לא היו מיומנים בכך. עיקר כוח האש של החרמ"ש היה המקלעים שהותקנו על הנגמ"שים. מספר הלוחמים הפנויים ללחימה רגלית היה קטן, ובהיעדר דלת לנגמ"ש בִּי־טִי־אָרֶ-50 - היו צריכים לקפוץ מעל הדופן כדי לרדת ממנו.¹⁰² כיוון שהחיילים לא ירדו מהנגמ"שים לפני העלייה על היעד, קפיצה מעל הדופן בשטח מוכה אש נתפסה כסיכון מיותר. נראה שההנחה הייתה כי יהיה אפשר להשתלט על היעד ב"תנועה ואש".

עמיר רם, לוחם מפלוגה ב', תיאר את לחימתו של נגמ"ש המ"פ: "הכלי של המ"פ התקדם כשכל כלי הירי עובדים. פתאום חטף פגז נ"ט מקדימה [...] הכלי נעצר ושמענו בקשר שהמ"פ צועק 'נהג לאחור' [...] עוד פגז נכנס בכלי של המ"פ [...] ראינו חלק מהצוות קופץ ממנו ונשכב ליד הכלי [...] הכלי נשאר במקומו והמנוע עובד".¹⁰³

101 אדן, **על שתי גדודי הסואץ**, עמ' 50.

102 **ריאיון עם יוסף יודוביץ' ואמציה אטלס**.

103 **באש ובמים**, עמ' 65. ראו גם עדותו של ששון גיל, שהצטוות לנגמ"ש מ"פ ג': שם, עמ' 113-114.

הסמג"ד ביקש בקשר עזרה מהמג"ד.¹⁰⁴ המג"ד השאיר בכפר נגמ"ש כדי לאבטח את הטנק התקוע ויצא עם יתרת הכוח לסייע לסגנו. בהגיוחו משורת העצים שהייתה בינו לבין המתחם, זיהה את הנגמ"ש של מ"פ ג' ועמדת תותחים דו-תכליתיים. הוא כיוון את הכוח שעימו לנקודה הגבוהה ביותר במתחם, ששם עמד נגמ"ש הסמג"ד, ופינה נפגעים. היה ברור שאין בכוחו של הגדוד לטהר את המתחם. המג"ד ביקש מהמח"ט עזרה, וגדוד 424 שלח את הפלוגות שקיבל כתגבורת - בה"ד 1 ו"כוח שמוליק" מחטיבה 35 - ואלה התחילו לטהר את התעלות ברגל בחיפוי הטנקים של גדוד 79 שזוהרו שלא להתקרב לטווח מטולי ה־אָרְפֵי־גִי.¹⁰⁵ כל הכלים של גדוד 88 נפגעו. הגדוד עסק בארגון מחדש, ועם דמדומים עזב את "אורחה" ונע מערבה כדי להתארגן באזור "ורדית 82".¹⁰⁶ בקרב על "אורחה" היו לגדוד "דב לבן" 16 הרוגים ו-27 פצועים.

הסמג"ד פינה את הנפגעים לאזור הצליחה וחזר עם רק"ם שלל חדש. ב-20 באוקטובר קיבל הגדוד משימה לסייע בטיהור בסיסי טילי קרקע-אוויר עם גדוד הטנקים 184 מחטיבה 14. הוא הגיע עד לתעלת המים המתוקים שליד הכפר נפישה, שהיה גבול ההתקדמות של אוגדה 143 צפונה לאורך ציר "חבית". ב-21 בחודש חזר הגדוד כדי להתארגן באזור "חבית 29-30", שם הותקף פעמיים על ידי מטוסים מצריים. שניים מלוחמי הגדוד ובהם סמ"פ א' נהרגו, ושניים נפצעו.¹⁰⁷ הגדוד חזר ב-22 באוקטובר לתפוס עמדות בנפישה לכיוון צפון.

באותה עת קיבל מח"ט 14 הוראה ממפקד האוגדה - להתקדם צפונה לכיוון איסמאעילייה לפני שהפסקת האש תיכנס לתוקפה. גדוד 88 הצטווה לכוח בפיקוד המח"ט. בכוח היה גם גדוד 79, שנועד לנוע אחרי חטיבה 35 על ציר "מסכה" (שממנו לא היה אפשר לרדת לשוליים) ולפרוץ לעיר; פעולה שנראתה למג"ד 88 כהתאבדות.¹⁰⁸ גדוד 88 קבר לכוחות על "מסכה". חטיבה 35 התקדמה עד שנבלמה באזור "מסכה 20", ושאר הכוח

104 הקרב על מתחם "אורחה", עמ' 16-19.

105 ליטביץ, צ' 817831, עמ' 166-167; באש ובמים, עמ' 68.

106 ריאיון עם יוסף יודוביץ' ואמציה אטלס.

107 חטיבה 14, יוסף יודוביץ', עמ' 146.

108 ריאיון עם יוסף יודוביץ' ואמציה אטלס.

עצר במקומו עד שהפסקת האש נכנסה לתוקפה.¹⁰⁹

הגדוד עבר לפנארה שעל שפת האגם המר, ומשימתו למנוע מעבר אספקה לארמייה השלישית הנצורה דרך האגם. ימים מספר אחרי כן נשלח המג"ד להחליף את מג"ד 25 שנפצע, ושבועיים אחר כך נשלח הסמג"ד להקים גדוד עם טנקי שלל וחיילי חי"ר שהוסבו לשריון.¹¹⁰ בשלב הוצאת כוחות צה"ל מהגדה המערבית חזר הגדוד לטסה, והציוד הוחזר למחנה חסה.¹¹¹ בסוף המלחמה הוכפף גדוד הסיור 88 לאוגדה 440, עוצבת "חלמיש", ושבועיים לאחר מכן הוכפפה יחידת הסיור 88 למפקדת גיסות השריון.¹¹² ביוני 1974 פורסם צו לפירוק גדוד הסיור 88.¹¹³

סיכום ומסקנות

הסיבה הראשונית לכתיבת מחקר זה הייתה האזכורים התכופים של יחידת "דב לבן" במהלך דיונים במצפ"ה בעת ההיערכות לצליחה, למרות יכולותיה המוגבלות. ממחקרי המצפ"ה במלחמת יום הכיפורים ובמלחמת לבנון השנייה, שכתב שמעון גולן במחלקה להיסטוריה - עולה התופעה של היתפסות לפתרונות "פלא" במצבי מצוקה, לאחר שמוצו התוכניות המבצעיות והתבררו כבלתי מספיקות או בלתי מתאימות למציאות המתהווה. במלחמת יום הכיפורים נידונה כמעט מדי יום תוכנית לכיבוש פורט פואד ופורט סעיד,¹¹⁴ יעדים שהתרומה הפוטנציאלית שלהם להשגת ההכרעה המבוקשת מוטלת בספק. כמו כן נידונה התוכנית "אור ירוק" לפשיטה אמפיבית במפרץ סואץ, אף שהכוחות שנועדו לה במקור, כולל "דב לבן" וחסבת טנקי הסיור, שולבו כבר בלחימה בגזרות אחרות, והגם שלצה"ל לא הייתה היכולת לספק לפשיטה את המעטפת האווירית הדרושה. מתוך כך עולה חשיבותן של תוכניות מבצעיות שאינן נגזרות

---

109 **חטיבה 14**, אמנון רשף, עמ' 148. בשעות אחר הצהריים של 22 באוקטובר 1973 סייעו נגמ"שים מגדוד 88 לגדוד 184 לתפוס את הגשר ב"חבית 22". יוסף יודוביץ', שם, עמ' 149.

110 **ריאיון עם יוסף יודוביץ' ואמציה אטלס.**

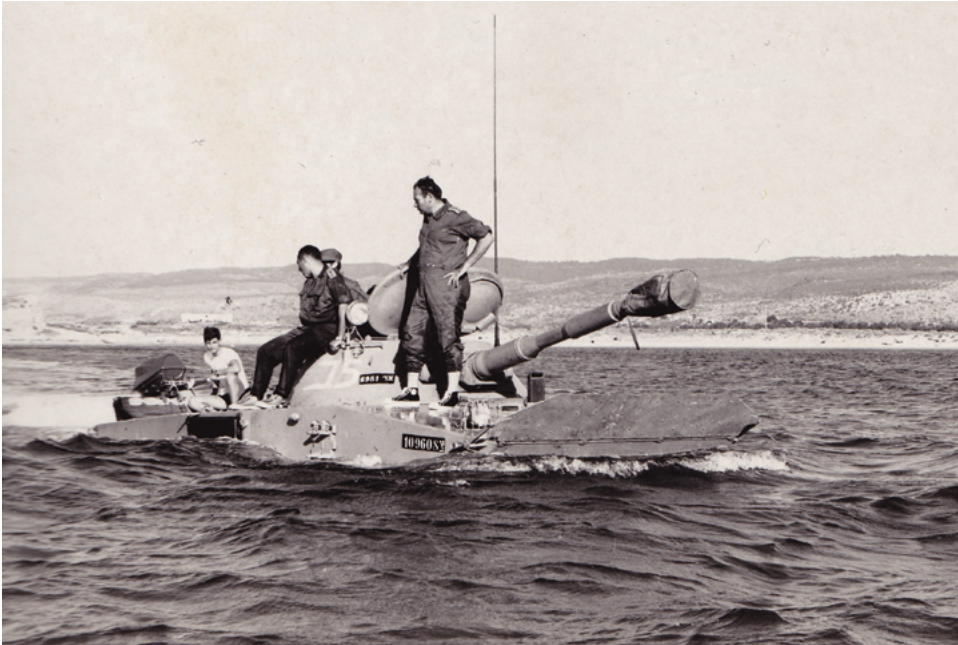
111 **ריאיון עם גרשון בודנר.**

112 א"צ 707,1316/2002, אג"ם-תוא"ר, 16 בנובמבר 1973; אג"ם-תוא"ר, 3 בדצמבר 1973.

113 שם, אג"ם-תוא"ר, 9 ביוני 1974.

114 ראו למשל: יגאל עילם, **עדות מן הבור: מלחמת יום הכיפורים יומן אישי**, ידיעות אחרונות - ספרי חמד, 2013, עמ' 84.

מתרחיש ייחוס אחד, והיכולות לספק למצפ"ה מצפן כיצד לפעול במציאות השונה מהערכותיו הראשוניות.

ניסוי הישט עם טנק פי-טי-76 על ידי מדור הישט בתח"ש, 1970. ראש המדור, יואל גונן, עומד על הסיפון מימין (ארכיון אמנון טישלר, צילום: גי"ש-תח"ש).

ההצהרות לפיהן קווי הפסקת האש בתום הלחימה ב-1967 מהווים גבולות ביטחון מיטביים, וההנחה שהניצחון יצר את ההרתעה המוחלטת, נתקלו במציאות של התכתשות מתמדת של צה"ל עם ארגוני המחבלים ועם צבאות מצרים, ירדן וסוריה במערכות התשה סטטיות. בשנים שלפני 1967 הוקמו מספר סיירות ללחימת ביטחון שוטף (בט"ש) גזרתית ומטעמי יוקרה אישית וארגונית. תופעה זו צברה תאוצה אחרי מלחמת ששת הימים. לכל חטיבות השריון היו פלוגות סיור - "סיירת שריון". הסיירות הפיקודיות - "שקד", "חרוב" ו"אגוז" - גדלו לגדודים ואליהם התווספו פלוגות הסיור של חטיבות החי"ר הסדירות, שייטת 13 וסיירת מטכ"ל. הסיירות גילמו עתה את האתוס ההתקפי והתחבולני של צה"ל בעת שעיקר הצבא לחם במערכות בעלות אופי סיזיפי מתסכל. מפקדת גיסות השריון המופקדת על

הכוח העיקרי של צבא היבשה לא הסתפקה בפלוגות הסיור החטיבתיות שחסרו את ההילה והיוקרה של סיירות החי"ר, ויזמה את הקמתה של יחידת פשיטה מיוחדת וסודית משלה - "קומנדו שריון".

ייחודה של היחידה נגזר מהרק"ם האמפיבי שבו צוידה וממנו נגזר ייעודה - מבצעים אמפיביים, ובמיוחד תפיסת ראש גשר כחלק ממבצע צליחה מקיף של מכשול מים רחב. אולם, כפי שהתברר בהדרגה, מדובר היה בציווד בכשירות טכנית נמוכה ובעל יכולות מוגבלות. בנוסף לכך, בהינתן שמייד אחרי הניצחון ביוני 1967 התחיל חיל ההנדסה להקים מערך צליחה - שמנה בשיאו שלושה גדודים שיעודם העיקרי היה צליחתה של תעלת סואץ ואשר שימש להכשרת יחידות היבשה בטכניקת הצליחה - סביר להניח שהצבא המצרי היה מודע לבנייתה של יכולת אמפיבית בצה"ל, כל שכן אחרי מבצע "רביב" שבמהלכו נחשף השימוש ברק"ם שלל אמפיבי. בנסיבות אלה, הדגש שניתן לחשאייתה של היחידה נראה מוגזם.

מי שהכירו את הרק"ם ואת מגבלותיו, למשל יואל גורודיש שהופקד על נושא הרק"ם הסובייטי במחלקת תח"ש, הבינו שמדובר ביחידה בעלת כשירות לתרחיש מוגבל ביותר - תפיסת מאחז ראשוני בנחיתה אמפיבית. משימות המשך כמו ביסוס ראש חוף, הרחבתו והתקדמות ממנו לפנים הארץ היו למעלה מכוחו. לא כך סברו מפקדי שריון בכירים אחרים, שייחסו לגדוד יכולות של "קומנדו שריון", להבנתם של מפקדי הגדוד ב-1973, במידה רבה בזכות הצגת תכלית מוצלחת במיוחד באביב 1973.¹¹⁵ לרושם בדבר הפוטנציאל של הגדוד התווספה התובנה שאת ההישג של מבצע "רביב", בתנאים המיוחדים של 1969, ניתן לשכפל ואף להרחיב לכלל מהלך מערכתי או אסטרטגי במלחמה.

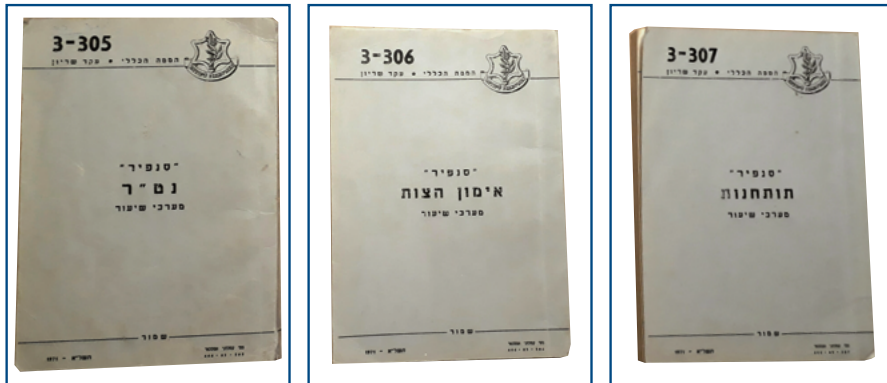
הבעייתיות הטמונה בקיומה של יחידה מיוחדת שייחודה נגזר מהאמל"ח שהיא מפעילה עולה מסיפורו של גדוד 88. מגבלות הרק"ם האמפיבי הרוסי קבעו את מגבלות תרחיש הייחוס להפעלת היחידה. מגבלות היחידה היו כמגבלות הרק"ם. במהלך מלחמת יום הכיפורים לא היה אפשר להפעיל את היחידה לייעודה, ולכן היא הופעלה כיחידת סיור רגילה אף שלא הייתה כזאת. התוצאה הייתה הפגיעה הקשה שספג הגדוד בקרב על "אורחה", כשלא עלה בידו "לשטוף" את המתחם ולהכניעו. זה לא היה מקרה ראשון שבו הופעלה יחידת אמל"ח מיוחדת למשימות שאינן מתאימות לייעודה

---

115 ריאיון עם יוסף יודוביץ' ואמציה אטלס.

המקורי וליכולותיה עם תוצאות שעלולות להיות קשות במיוחד.¹¹⁶ מתוך כך עולה סוגיית העלות לעומת התועלת שבהקמת יחידה להפעלת אמל"ח בעל יכולות כה מוגבלות. כמו כן יש להוסיף לחישוב העלויות את הפרשתו של כוח אדם מובחר על חשבון יחידות אחרות.¹¹⁷ ובהינתן שתועלתה של היחידה לצה"ל מוגבלת, בין היתר בשל תוחלת החיים הקצרה של האמל"ח שברשותה.¹¹⁸

בתוך כך עולה סוגיית אחריתה של יחידה שתכליתה המקורית התייתרה. החלופה לסגירת היחידה ופיזור אנשיה, כפי שקרה לגדוד 88, היא שינוי ייעודה תוך כדי שימור מורשתה וסממניה כסיירת. מגמת שימור המורשת של יחידות ששינו את ייעודן וזהותן המקצועית התחזקה בשנים האחרונות בצה"ל, ואפשרה את המשך קיומן של יחידות מיוחדות כמסגרות נפרדות גם אחרי שההצדקה המקורית להקמתן התבטלה.

ספרות טכנית להפעלת הנגמ"שים והטנקים הקלים בצה"ל, שנקרא בשם הקוד 'סנסיר' ושימשו את יחידת 'דב-לבן'. חרף העובדה שבצה"ל היו כ-20 כלים כשירים, שלושת הספרים כללו יחדיו כ-700 עמודים. מדריך התותחנות יועד מתחילה להדרכת תותחנים ומפקדים עבור כשישה טנקים בלבד (צילום: אמנון טישלר).

116 למשל, הפעלת סיירת "דוכיפת" של שריוניות איי-אם-אל נגד השריון הירדני בתל אל-פול ב-1967 ובכראמה ב-1968.

117 על חישוב העלויות של השימוש ברק"ם שלל ראו: לוי, **צה"ל וטנקי שלל**.

118 השוו עם טילי נ"ט אס-אס-10, אס-אס-11 וקوبرה.

שיטת הפעלתו של גדוד 88 ב"אורחה" מלמדת על בעיית השתרשותו של תו"ל שגוי ובלתי מתוקף, הסותר את התורה המוסמכת.¹¹⁹ החרמ"ש הופעל ללחימה בחי"ר מעל הנגמ"שים, תוך התעלמות מייעודו כנגזר משמו ("חיל הרגלים") וכמוגדר בתורה לגבי לחימה רגלית. שיטת הלחימה מעל הנגמ"שים, שתאמה את הנסיבות המיוחדות של מבצע "רביב" (נגד יחידות שירותים, הפתעה, אויב ללא נשק נ"ט אישי), התגלתה כהרת אסון בלחימה נגד לוחמי חי"ר וקומנדו המצוידים בנשק נ"ט אישי.¹²⁰ כפי שהעיר מג"ד 88, שהיה בעברו הצבאי איש סיירת שריון, הכשרת החרמ"ש בלחימה רגלית לא בוטלה אלא קיבלה עדיפות נמוכה בארגון שהתמקד ב"תנועה ואש" וב"קצב השריון", בהסתמכו על "הלם השריון" כגורם שיכריע במלחמה עתידית. בהכשרת החרמ"ש לפני המלחמה לא הוקדשה תשומת לב למשמעויות של לחימה בחי"ר המצויד בנשק נ"ט אישי ונישא. יתרה מזו, במקרה של גדוד 88 שהגיע מאוחר במלחמה למגע עם החי"ר המצרי, איש לא מצא לנכון להעביר לו את הלקחים המתאימים ממפגשים מוקדמים של יחידות אחרות עם החי"ר המצרי. מכל מקום, לקחי חטיבה 14 בנושא לוחמת החרמ"ש מייחסים את הכשלים בלחימה לרמת לוחמי החרמ"ש ול"מגבלות האמצעים", אך לא לתו"ל. הפתרון המוצע היה לקבוע בכל כיתת חרמ"ש צוות של מפקד ושלושה לוחמים הכשירים, בין היתר, ללחימה קרקעית. התרגולת להפעלת השריון בהבקעת מערך המשופע בחי"ר נותרה "ריכוז הכוח והבקעה בגזרה צרה"; היינו, ללא תלות בפעולה רגלית.¹²¹ הפעלת החרמ"ש הייתה בהתאם לתו"ל שגוי בצבא, שבו פעלו גופים תורתיים מוסמכים ומוכרים, ולא זכתה להתייחסות בלקחים.

לבסוף, ניכרת בסיפורו של גדוד 88 במלחמת יום הכיפורים חולשת מודיעין האויב בשלבים מתקדמים, שבהם היה ניתן לצפות לשיפור בתמונת המודיעין בשל הלוחמה הממושכת בגזרת הארמייה השנייה. תמונה במיוחד היעדרו של מודיעין עדכני ביציאה לקרב על מתחם "אורחה"

---

119 על הפער בין ה"תו"ל שבע"פ" לבין התו"ל הרשמי ראו: דודי קמחי, **גורמי ההתנגדות ללמידה מוסדית ויישומיה בצוותי פעולה עוצבתיים-ראשיים בצה"ל 1948-2000**, עבודת דוקטורט שהוגשה באוניברסיטת חיפה, 2021.

120 השוו עם קרב סיירת חטיבה 7 בחרמונית ב-9 באוקטובר 1973, כמתואר אצל: אילן סהר, **עד קצה היכולת: חטיבה 7 במלחמת יום הכיפורים**, מודן, מערכות וצה"ל – המחלקה להיסטוריה, 2013, עמ' 136-139.

121 **חטיבה 14**, נספח ח' - "לקחים", עמ' 358-359.

ב-19 באוקטובר 1973, יומיים אחרי שגדוד באותה אוגדה נקלע לחזיתו של המתחם ואך בקושי הצליח להיחלץ לאחר קרב ממושך וקשה. אין בחומר עדויות על תחושת מצוקה מיוחדת לפני הקרב בשל היעדר מודיעין, והדבר חזר במהלך האחרון, שלא הושלם, בהתקפה לכיוון איסמאעילייה על ציר "מסכה". לנושא זה אין כלל זכר בלקחי החטיבה.